

Modul 1.5: Standardi in kakovost pri preventivi

Ni vsaka preventiva dobra preventiva. Pravzaprav lahko nekatera dobronamerna prizadevanja zapravljajo vire ali, še huje, povzročijo škodo. Zato so v sodobni preventivni znanosti standardi kakovosti bistveni. Strokovnjakom pomagajo zagotoviti, da programi niso le dobro zasnovani in temelječi na dokazih, temveč tudi etični, izvedljivi in učinkoviti.

Ta modul predstavlja ključna orodja, ki opredeljujejo in usmerjajo kakovost v preventivni praksi. Vključuje mednarodne okvire, etične smernice in načela za učinkovito izvajanje. Slednji skupaj tvorijo temelje za odgovorno in profesionalno preventivno delo.

1. Zakaj so standardi pomembni

Preventiva se pogosto izvaja v različnih okoljih – v šolah, skupnostih, na delovnih mestih, v družinah – in s strani strokovnjakov z različnimi stopnjami usposobljenosti. Brez standardov obstaja tveganje za:

- izvajanje neučinkovitih ali škodljivih programov,
- zlorabo virov,
- spodkopavanje zaupanja javnosti v preventivo,
- krepitev stigme ali izključenosti.

Standardi ustvarjajo skupni jezik in okvir za visokokakovostno preventivo v različnih regijah in organizacijah. Pomagajo odgovoriti na bistvena vprašanja:

- Ali ta intervencija temelji na dokazih?
- Je relevantna in primerna za ciljno skupino?
- Ali se izvaja v skladu z izhodišči in z integriteto?
- Ali se rezultati spremljajo in uporabljajo za izboljšave?

2. Mednarodni standardi UNODC za preprečevanje uporabe drog

1/6

Standardi UNODC za **preprečevanje uporabe drog** (2. izdaja, 2018) predstavljajo globalni konsenz o tem, kaj deluje pri preprečevanju. Standardi, ki sta jih razvila Urad Združenih narodov za droge in kriminal (UNODC) in Svetovna zdravstvena organizacija (WHO), združujejo desetletja znanstvenih raziskav v praktična priporočila.

Ključne značilnosti standardov:

- pokrivajo celoten razvojni spekter, od prenatalnega obdobja do odraslosti,
- obravnavajo okolja, kot so družine, šole, skupnosti, mediji in delovna mesta,
- dajejo prednost intervencijam, ki temeljijo na dokazih in so bile skrbno vrednotene,
- poudarjajo večsektorsko sodelovanje in kulturne prilagoditve,
- vključujejo smernice o sistemih izvajanja, infrastrukturi in trajnosti.

Standardi UNODC služijo kot merilo za nacionalne in lokalne strategije preventive po vsem svetu.

3. Evropski standardi kakovosti preprečevanja uporabe drog (EDPQS)

EDPQS sta razvila Agencija Evropske unije za droge (EUDA) (prejšnje ime: Evropski center za spremljanje drog in zasvojenosti z drogami, EMCCDA) in Partnerstvo za preventivne standarde, da bi zagotovili celovit vodnik za izboljšanje kakovosti preprečevanja uporabe drog v Evropi. Ponujajo podrobna navodila za vsako fazo intervencije – od načrtovanja in izvajanja do vrednotenja in trajnosti.

Standardi opisujejo 8 faz projekta in 4 medsektorske vidike:

Faze vodenja projektov in preventijskih programov

1. faza: Ocena potreb

Raziščite naravo in obseg problema, vključno z vzroki in dejavniki, ki k njemu prispevajo.

2. faza: Ocena virov

Ocenite, ali je mogoče zadovoljiti ugotovljene potrebe in kako lahko obstoječi viri to

podprejo.

3. faza: Oblikovanje programa

Določite celotno vsebino in strukturo preventivnega programa.

4. faza: Zasnova intervencije

Prilagodite intervencijo ciljni skupini na podlagi vpogledov iz ocen potreb in virov.

5. faza: Upravljanje in mobilizacija virov

Izvedite podrobno načrtovanje, da zagotovite izvedljivost in dobro podprtost programa.

Faza 6: Izvedba in spremljanje

Izvedite program, pri čemer uravnotežite doslednost načrtu s prilagodljivostjo (če se za to pojavi potreba), hkrati pa spremljajte napredek.

7. faza: Vrednotenje programa

Ocenite tako rezultate kot proces, da bi razumeli vpliv in učinkovitost programa.

Faza 8: Razširjanje in izboljševanje

Delite rezultate z drugimi in uporabite ugotovitve za izpopolnitev in izboljšanje intervencije.

Medsektorski vidiki: Ta ključna načela je treba uporabljati v vseh fazah projekta:

1. Trajnost in financiranje

Oboje vključite v širšo strategijo preventive, da se zagotovi dolgoročen učinek in podpora.

2. Komunikacija in vključevanje deležnikov

V projekt vključite ustrezne deležnike, kot so šole, družine ali vodje skupnosti.

3. Razvoj osebja

Usposabljanje in podpora osebju za zagotovitev učinkovitega in visokega standarda izvajanja programa.

4. Etična preventiva

Vse dejavnosti izvajajte v skladu z etičnimi standardi, vključno s prostovoljnim sodelovanjem, zaupnostjo in spoštovanjem pravic in potreb udeležencev.

Standardi EDPQS poudarjajo **nenehno izboljševanje**, kar pomeni, da je treba tudi uveljavljene programe redno pregledovati in izpopolnjevati.

4. Zvestoba, izvedljivost in prilagajanje izvedbe

Tudi najbolje zasnovan program lahko propade, če se ne izvaja pravilno. Zato je **zvestoba/doslednost pri izvajanju** – izvedba intervencije, kot je bilo predvideno – ključno merilo kakovosti.

Hkrati lahko preveč toga izvedba povzroči težave, če program ne ustreza lokalnemu kontekstu. Tukaj pride v poštev **prilagajanje**. Učinkovito prilagajanje uravnoteži potrebo po ohranjanju zvestobe ključnim komponentam in prilagajanju površinskih značilnosti (npr. jezika, oblike izvedbe) lokalnim potrebam.

Uspešna izvedba zahteva:

- dobro usposobljeno osebje,
- jasna navodila in priročnike,
- podporne organizacijske strukture,
- realistični časovni okviri in proračun,
- stalno spremljanje in nadzor.

5. Etika v preprečevanju

Etična praksa je v središču kakovostne preventive. Intervencije morajo spoštovati pravice, dostojanstvo in raznolikost udeležencev. V skladu z EDPQS in mednarodnimi normami bi morala etična preventiva:

- izogibati se škodi (brez iatrogenih učinkov),
- spoštovati avtonomijo udeležencev in pridobiti informirano soglasje,
- zaščitite zaupnost in zasebnost,
- biti vključujoča in nediskriminatorna,
- ponuditi udeležencem resnične koristi,
- vključiti ciljno skupino v načrtovanje in izvedbo.

Preventiva pogosto deluje pri ranljivih skupinah, kot so mladi, marginalizirane skupine ali ljudje z omejeno močjo odločanja. Etični standardi zagotavljajo njihovo zaščito in opolnomočenje.

Zaključek: Kultura kakovosti

Kakovost ni kontrolni seznam – je miselnost. Pomeni zavezanost k dobremu opravljanju dela, uporabo dokazov, poslušanje udeležencev in nenehno učenje iz tega, kaj deluje in kaj ne. Strokovnjaki za preventivo, ki sprejemajo standarde in etično prakso, prispevajo k učinkovitejšemu, odgovornejšemu in relevantnejšemu sistemu preventive.